

בויכוח עם הרוזן ברנדוט

דברים במועצת המדינה ביום
כ"ב בחשוון תש"ח 5.8.1948

משה שרתוק

5.8.1948

doc00632

חושבני, שהמועצה התעניין לשמוע על השלב האחרון בשיחות שלנו עם המתווך, הרוזן ברנדוט. אני מצטרף למסור כאן דין-וחשבון על הפגישה האחרונה אתו בטרם היחה לי שתוח להגיש דין-וחשבון על כך לממשלה, אבל ישיבת הממשלה הקרובה תחקים ביום ראשון, ואני סבור, שאולי לא כדאי להשהות את הדין-וחשבון עד לאחר ישיבת הממשלה, כל-שכן שאין מתעוררות - על כל פנים לפי דעתי - שאלות עקרוניות כתוצאה מדין-וחשבון זה, שיש בהן כדי למנוע דיון קודם במועצה לפני שהממשלה תדון על הדברים, במידה שיש צורך לדון עליהם.

המתווך פתח בעירעור על הצהרות שמסרתי במועצת-המדינה, והצהרתי נוספת בדומה להן, שמסרתי במסיבת-העתונאים האחרונה שלי לרגל הפרת התפוגה המתמדת על-ידי הצד שכנגד.

במועצת-המדינה, אם יואילו חברי-המועצה לזכור, אמרתי בין השאר, שאנחנו לא נרשה, שענין שמירת התפוגה ייחפך לענין חר-צדדי, שרק צד אחד ישמור לעצמו את הזכות להפר אותה, אלא שאנחנו נענה על כל הפרת, נגל על כל דרכי התחבורה והשיירות, נחרוף כל החקפה, ואגב הדיפת ההחקפה לא נימנע מכיבושים חדשים.

במסיבת-העתונאים האחרונה אמרתי לרגל ההתקפות שגברו וחלכו

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632a

באותם הימים על ביר-עסלוג, שסיכנו יותר ויותר את מעמדנו באותה הסביבה, שאם הפרת-ההפוגה הזאת לא תיפסק או לא תופסק, נראה עצמנו זכאים וחפשיים לא רק להדוף את ההתקפות במקומות אלה, אלא לפתוח בחתקפות על הצבא המצרי לכל אורך החזית בכל זמן ובכל מקום שנמצא זאת למתאים. המחנך היוות את דעתו, שאין הצהרות אלה עולות בד-בבד עם החלטות מועצת-הבטחון על ההפוגה, הונה אומר, שיש בהן הפרת-ההפוגה, לא חרי ההפוגה הנוכחית כחרי ההפוגה הקודמת, שההפוגה הקודמת הייתה מופסקת ע"י שני הצדדים, ואילו ההפוגה הנוכחית היא מותאמת, כפוייה על שני הצדדים בגזירת מועצת-הבטחון. יתר-על-כן, מועצת-הבטחון אמרה דברים ברורים, מה ייעשה בצד שיפר את ההפוגה, הונה אומר, שאם יש הפרה בצד שכנגד, מותר לצד הנחקק להתגונן במקום שנחקק בו, כי אין לשבת בתיבוק-ידיים כאשר יורים בך, אבל אסור ליטול את היזמה בידיים ולעבור להתקפת במקומות אחרים. ולא תשמש תצוקה לכך מעובדת, שהעבר נעשה מתוך הפרת הפוגה במקום אחר. אלא מה יש על הצד הנחקק לעשות עם התגוננותו הבלתי-אמצעית במקום היחקפו, עליו לפנות למועצת-הבטחון שתברר את הענין ותאחז באמצעים נגד הצד המחקיק.

לא מצאנו לאפשר להסכים עם המחנך בגירסתו זו לגבי משמעות ההפוגה. אמרנו, שאין אנו מחכוונים לנהוג כפי שהוא מציע לנו, על-כל-פנים אין אנו מסכימים שהאיסור שהוא בא להסיל עלינו, הוא איסור שיש להסכים לו. הסברנו, כי אם כזה יהיה המצב, שחצר שכנגד יוכל להפר את ההפוגה ואנחנו נוכל רק להתגונן במקום המעשה, ביחוד אם הצד שכנגד יודע, שכזה הוא פירוש המוסמך של המחנך לענין הפרת-ההפוגה והחקפות האויב - הרי פירוש הדבר, שאנחנו מניחים לצד שכנגד את יזמת ההתקפת ומשמיטים מדינו כל יזמה והופכים לגורם פאסיבי בחלם. יתר-על-כן, משידע זאת האויב, יוכל לא רק לבחור את המקום בו יפר את ההפוגה, אלא יוכל לרכז יתרון-כוח גדול לעומתנו, עד ששום התגוננות בלתי-אמצעית במקום המעשה לא חוקיל להגנה על העמדה שאנו מגינים עליה, ואז נצטרך

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632b

להפקיר עמדות ולסגת אחור. ואם לא נוכל לענות על החקפה זו במקומות
אחרים, וחאויב ידע שלא נוכל לעשות זאת - הרי ברורות החוצאות. וחדרך
היחידה היעילה להתגוננות היא, חופש ההחקפה בכל מקום ומקום.

המחונך הודיע לנו, שימסור בענין זה את דעתו בכתב למועצת-
הבטחון. ענינו לו, שאף אנו נמסור את דעתנו בכתב למועצת-הבטחון
בענין זה ונחווה שם עם גירסתו.

לגבי ביר-עסלוג' אמרנו, שכיבוש מקום כמו ביר-עסלוג' אין
פירושו הצלחת ארעית באיזו פינה נידחת, אלא פתיחת הדרך לצבא המצרי
מאיסמעליה דרך חברון לירושלים, שכיום היא חסומה על-ידי מעמדנו בביר-
עסלוג'. זה נאמר כנגד הערתו, שלכל-חיותר יכול לצמות מכיבוש זה
יתרון צבאי חולף לצד שכנגד. על כך אמרתי, שיחרונות צבאיים חולפים
יכולים להיהפך בנקל ליחרונות טריטוריאליים קבועים ועומדים. כנגד
דבריו על מועצת-הבטחון כעל מוסד עליון, שאליו יש לפנות ולצפות
לישועה, אמרתי שהדברים האלה היו עושים עלינו רושם גדול יותר, אילו
נאמרו ב-1 בדצמבר, תחת היאמרם ב-5 לאוגוסט, כי אז עדיין חלינו
חקות מסויימות, שנחברו בחושים אלה. סיפרתי לו מעשה, שפעם -
בימי המערכה באל-עלמיין - חספו שני קצינים אנגלים חופשה ובאו לבלות
אוחה בירושלים והלכו למקומות הקדושים, הם נזדמנו לכוהל המערבי ורוא
שם יחודים מתפללים. שאלו הקצינים: מהו הטעשת? ענו להם היהודים, שהם
מתפללים לנצחונם של האנגלים, אך מבקשים אותם, לא לסמוך עליהם. כך
אמרתי גם אני לגבי מועצת-הבטחון, שאנחנו סאר מתפללים לנצחונת
ונדרוש את החערבותה, אך איננו יכולים לסמוך רק עליה, ועל כל כיבוש
שלנו נגן. פרק זה של הדיון נגמר מחוך חקוח עם תודעה הדדית, שקובדות
אלה יובאו למועצת-הבטחון.

מכאן עבר המחונך לשאלה העומדת על הפרק בכמה פגישות: החזרת
הפלסטיים. הוא קיבל בינתיים את חשובתנו בכתב, שנחפרסמה בעתונות,

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632c

ופתח בחורעה, שאסנא אין אנו מסכימים להתזיר את הפליטים בהמוניהם, אבל כלום לא צריך לבוא אחם בסו"ס בדבר החזרת סוגים מסויימים של פליטים ערביים מיד, בלי לחכות לגמר המלחמה, כגון, אנשים שפרנסתם מובטחת, שבתייהם שלמים, או אנשים שמסעמים מיוחדים ראויים להתחשבות מיוחדת. חשובתנו תיחה, שאין לדבר על החזרת סוג בחור סוג לארץ תוך תקופת-המלחמה. יכולים להיות מקרים מיוחדים ויוצאים מן הכלל, שבהם נמצא את האנשים ראויים להתחשבות מיוחדת, כגון: אם יש משפחת שנקרעה, או איש שסתוך נימוקים מיוחדים יש להתחשב במצבו ולהחזירו, ואז ייעשה הדבר על-ידי שלטונות סקומיים. על-כל-סנים אין הדבר יכול לשמש נושא לסו"מ, אלא במקרים מיוחדים, מתוך דיון על כל מקרה גופו, וייתכן שתתקבל החלטה חיובית. אין זה נושא לסו"ס ואין לראות בזה אמצעי של הקלה בעיית-הפליטים, כי את הקלה הבעיה הזאת יש לחפש בדרכים אחרות. אם קיימת חיוס שאלה של סער - יש להסציא ולארגן לפליטים במקום הימצאם את הסער הדרוש, ולא על-ידי העברתם לסדינת-ישראל. בענין זה תיחה קבלת העמדת שלנו כעובדה שאין לשנות.

בינתיים הביע לארץ שליח מיוחד של המועצה הכלכלית והסוציאלית של או"ס, אדון אוסמראלי, שיש לו חואר-כבוד בריטי, סר רפאל סילנמו. הוא ביקש הקלות בביקור בנצרת ליום אחד, כדי לעסוד על מצב הפליטים שבחחום הכיבוש של מדינת-ישראל. הקלות אלה, כמובן, ניתנו לו, והוא יבקש שם סחר.

סכאן עברה השיחה לדיון בנושא אחר והוא - פירוז ירושלים. הסתוון ניסה לנסח את עמדתו, כפי שעשה במסיבת-עיתונאים אחת, באומרת שאנחנו סקבלים עקרונית את רעיון הפירוז. הוכרתנו להעיר לו שאין הדבר כן. מעולם לא קיבלנו עקרונית את ענין הפירוז. נכון שבהודעתנו האחרונה בשאלת הפירוז - אותה חודעה שקראתי במועצת-המדינת-המורכבת משלוש סעיפים, בסעיף שלושה, שהוא העיקרי באותה חודעה, נאמר שאנחנו

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632d

מוכנים לרון על כל הסדר בירושלים, בלי שיפגע בעניינים הכלליים של העם היהודי, וישמור על העיר מהרס נוסף, באם התחדש הסלחמה ביחד חלקי הארץ, בלי שיחרוץ מראש את משמר השלטון בירושלים לעתיד לבוא. נכון שבטעיה זה לא הוצאנו סכלל האפשרות גם את הפירוז באחת הדרכים המובילות למטרה, אבל אין לראות בזה בשום פנים קבלת הפתרון הזה.

לא אמסור בזה את כל פרשת הדיון, שבה עלתה מחדש שאלת ירושלים. הצבענו על כך, שער שהמתווך מדבר על פירוז ירושלים, נמשכת הפרת התפוגה מהצד הערבי בלי-חרף. יומם ולילה נשמעות צליפות, נמסרת אש, ומפקידה לפקידה ישנה הרעשה פגזים. ד"ר יוסף העיר, שהלילה כולו מלא קולות-נפץ והתפוגה והרעשה וכדאי היה לדאוג לכך שהדבר הזה ייפסק לכל הפחות. המתווך השתדל להביא אותנו להסכמה שנתיישב ונדרון על פרטי הצעה של פירוז, בלי שנחתייב מראש. בסופו של דבר הסכמנו להתיישב ולדרון על הצעה, שיהיה בה תיקון למצב הקיים בירושלים. אגב-כך אמרתי למתווך, כי עם כל הכבוד והתוקרה, אני קצת יותר ותיק מסנו בפרשת הדיון הנוכחי בענייני ירושלים, ויש לי נסיון רב של הוצאת זמן ומרץ לריק ולבטלה בעניינים אלה, מתוך דיון על הצעות היפותטיות, ובלי כל בטחון מראש, שמהו ייצא לפועל. הזכרתי את פרשת הדיון בחוקת המשמר הבינלאומי של ירושלים, שנמשכה שבועות רבים וארוכים, והשתתפתי בה השתתפות פעילה, מתוך רצון להביא שאלה זו לידי פתרון חיובי, וסופה שנגנזה, ובהצבעה האחרונה נדחה אישורה לזמן בלתי-מוגבל. והוא הדין לגבי הדיון על שביחת-נשק נפרדת בירושלים ובעיר העתיקה. בכל הדברים האלה הושקע סרץ ומסירות וזמן - והעלינו חרם. על כן רצוי לדעת, אם יש מסש בהצעת-פירוז זו, כדי שנדע, אם בכלל כדאי להפוך בה. המתווך הודיע, כי ההצעה היא לגייס 2500 שומרי או"מ, אבל מכיון שגיוסם יארך כשלושה-ארבעה חודשים, יגוייס בינתיים כוח זה מתוך הצבאות הסדירים של ארצות-הברית, צרפת ובלגיה, שיקחו על עצמם את שמירת העיר ירושלים, וכאשר יוקם בינתיים כוח-המשמר של או"מ, יקח הוא את מקומם. אמרתי

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632e

לו - שעד כמה שידוע לנו ספי נציגות ארצות-הברית בלייק-סאכס, אין כוונה ארצות-הברית למפל בחכניה כזאת, אלא אם כן גורמים פירוז-ירושלים בהסדר, המטיל את שמירת הבטחון על משטרה יהודית וערבית בלבד (יהודית לשטח היהודי וערבית לשטח הערבי) ומצמצם את תפקיד מנגנון או"ם בהמצאת חבר-אנשים מצומצם, שתפקידו לא יהיה אלא פיקוח בלבד ולא עמידה עם נשק ביד מול התקפת מאיזה צו שהוא. כנראה, היה לטחוןך רושם אחר מעטרת אנשי ארצות-הברית, אבל לא יכולנו להגיע לעסק-השווה מחומר הכתוב השלישי, שצריך היה להכריע בינינו. כפי שאמרתי, הסכמנו לדון על אמצעים שיחקנו את המצב הקיים בירושלים, זאת אומרת, את ההפרות המתמידות של ההפוגה.

הסתיוך עורר את שאלת הטייטס חברים, שלא הסכמנו לאפשר להם לחנות בארץ-ישראל. הוא המביר, שחבר הזה מביא איתו במצוקה, אין איסור על האומות-המאוחדות להיוקק לבני איזה עם שהוא. יש מחסור במסוסים למטרות של פיקוח, לאו דווקא בישראל, בעיקר בארצות השכנות. וחושנו מסוסים מאנגליה. קשה היה להשיג אותם בלי הציוד השייך לדבר. חטייטים לא ישמשו בתפקיד של פקחים, אלא יהיו טייטים בלבד. מסל לנהג המוביל אותך במכונית, ואיננו ממלא כל תפקיד אחר; אחת היושב במכונית ממלא את התפקיד, והוא רק נהג המוביל אותך. גם קרוב לוודאי, שכל מה שיידרש הוא, לאפשר להם לנחות בשדה-התעופה של חיפה, כדי לסוס אחר-כך למקום אחר, בלי לבקר באיזו עיר או באיזה מקום-ישוב אחר.

אמרנו, שאנחנו מצטקרים מאד ואיננו יכולים להסכים לכך, ואין על מה לדבר. אנגליה העמידה את עצמה מחוץ לאפשרות של השתתפות בפיקוח בכל צורה שדיא, כי בה בשעה שקצינים בריטיים ספקדים על אחר מתילות הפליטה וההתקפת בארץ, אין אנו יכולים להסכים, שאזרחים אנגליים, אפילו לא אנשי-צבא (ומיטיים אינם אנשי-צבא) יוכלו להופיט בארץ ממעם האו"ם כנייטראליים בסיכמוך הזה. אין אנו מכירים באנגליה כגורם נייטראלי במלחמה הזאת. הדגשנו, שכמעט בכל מקרה, שמופיט ספקד שלנו

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632f

כדי להיפגש עם המפקד הערבי בחיפוש של איש האו"ם, כמו שהדבר
 היה בלטרון פעמים אחדות וגם בחזמנויות ידועות בירושלים, סופיע
 בשם הלגיון הערבי דווקא קצין בריטי. אנו רואים איפוא, שלא
 חסיד סומכים הקצינים הבריטיים על הקצינים הערביים שיידעו לנהל
 סו"מ אלא חסיד לוקחים את הסו"מ בידיהם"הם. במצב זה לא יסבול
 הציבור שלנו את הופעתם של האנגלים בארץ בחור סמכות ניימראלית.
 וגם בנקודה הזאת היתה קבלת הדין.

אחר-כך עברנו לענין השיירות לירושלים. הדבר מסובך לסרי
 מכמה וכמה בחינות. יש כאן כמה שאלות. יש שאלה על חורך, בח
 חוסר האספקה לירושלים, שאלת הפיקוח על כך, אם בדרך זו או זו,
 יש שאלה, אם בכלל נתונות כמויות המזון לירושלים בחקופת-הפוגה
 זו לאיזו הגבלה שהיא; יש שאלה של חזרמת חמים לירושליט, שהלגיון
 עדיין איננו מאפשר אוהה, ואיזה מפקנות יש לחסיק מזה.

העמדה שנקטנו היתה - שבתקופת הפוגה זאת אין להגביל את
 כמויות המזון לירושלים. לא הרי ההפוגה הזאת כהרי הפוגה
 הקודמת, משני בעמית: ההפוגה הקודמת מצאה את ירושלים בכעין
 מצב-מצור, ההפוגה הנוכחית איננה מוצאת את ירושלים במצב מצור,
 באשר בתוך ירושלים עברנו והגנה להתקפת וחרגנו ממסגרת העיר
 וכבשנו כיבושים גדולים, ולולא ההפוגה, היינו בלי ספק חודרים
 לעיר העתיקה. יחד-על-כן, אוחז המסדרון שהיה בידינו בתחילה
 ההפוגה הראשונה, הורגב בעשרת ימי-הקרבות ונחבצר מאד, ויש
 לראות את ירושלים על המסדרון שאלית כאחר השטחים הכבושים בידינו
 וכשם שאין תגבלה לשלוח מזון מתל-אביב לרחובות, כך לא צריכה
 להיות תגבלה לשלוח מזון מתל-אביב לירושלים.

המתווך טען, שקביעה שיעור ספויים לאספקת המזון לירושלים

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632g

כלולה בחנאי החפוגה הראשונה, שהוא ערך אותם ושנחבלו הלכת למעשה. אמרנו, שהחנאים ההם אין להם חוקף לגבי החפוגה הזאת ואין להם חוקף בהחלטת מועצת-הבטחון. על זה היה ויכוח, שלא אחזור על פרטיו. אם כך - מען הוא - מדוע אנחנו עומדים על המשלוח בכביש הראשי? אמרנו ששם קל יותר לחוביל. על שאלתו, מדוע מוכרח הלגיון הערבי לתת לנו להעביר את השיירות האלה? אמרנו: הלגיון הערבי מוכרח לתת לנו להעביר אותן, שאם לא כך, יורעב הלגיון הערבי בלטרון, או יהיה אנוס לחיכנע, או יצטרך לסגת משם חוץ כדי קרב. אלה הן הברירות העומדות בפני הלגיון הערבי. לא זאת היא השאלה, שהוא מחוייב דווקא בחנאי החפוגה להעביר את השיירות שלנו בכביש זה, אלא שהוא נאלץ לתת לנו להעביר את השיירות שלנו בכביש הזה, כדי שלא יעמוד בפני הברירה אשר ציינתי. באשר אם מותר לו לא לתת לשיירות שלנו לעבור על פני לטרון ולפתוח עליהן באש, אם ינסו לעבור, מותר לנו לא לתת לו להעביר את השיירות שלו בכביש רמאללה, ואם הוא ינסה - נירה בהן.

וחמקם שנמנענו לעת-עתה מלהשתמש באמצעי זה הוא רק, מפני שאיננו מעוניינים להביא לידי חידוש הקרב באיון פינה שחיא. אנו מעוניינים בשמירת החפוגה לעת-עתה, וגם נענינו להפצרת אנשי האו"ם להמתין זמן-מה עד שחבר יסודר. אך אם חבר לא יסודר - נחיה נאלצים להיזקק לאמצעי זה.

סוף דבר, שהסכמנו להמתין עוד זמן קצר מאד, כדי לראות אם יעלה בידיהם להשפיע על הלגיון להזרים את חמית. ואם לא - נצטרך להסיק מזה את המסקנות, אשר חודענו עליהן במפורש.

בויכוח עם הרוזן ברנדוט

5.8.1948

משה שרתוק

doc00632h

אני עוררתי גם את שאלת הגישה לכוחל-המערבי ואמרתי,
שאולי בפעם הראשונה בהיסטוריה שלנו, לאחר מאות בשנים, דווקא
שנת הקמת המדינה העבריה מוצאת אותנו משוללי אפשרות לגשת לכוחל
המערבי. בעוד ימים אחדים חשעה-באב וזאת הפעם הראשונה
שיחודים לא יוכלו לגשת אל הכוחל. ואם ישנה הפרת-תפוגה, הרי
זאת היא הפרת-תפוגה. נראה, שהוא ינסה למפל בדבר זה. אך
אינני יודע, עד כמה האיר לו ההצלחה פנים בענין זה.

לבסוף פנינו אליו רשמית בשם הממשלה הזמנית, כאל מתווך,
וביקשנו ממנו שכמתווך ימסור לממשלות הלוחמות בנו הצעת לחיפוש
אחנו, עם ממשלת ישראל, למשא-ומתן על שלום. הוא קיבל על עצמו
למסור את הצעתנו.